

l'autor es formula en el darrer epígraf ja es prou significativa: la llengua pròpia és una llengua residual o de segon grau a les actuacions judicials?

La conclusió, pel que fa a l'estatut de les llengües pròpies en aquest àmbit, i que queda reflectida plenament en el llibre ressenyat, la podem formular en paraules del mateix Agirreazkuenaga: «no sembla exagerat indicar que, encara avui dia a Espanya, del punt que es par-teix a l'Administració de justícia és l'existència d'una única llengua comuna, que és el castellà, si bé la possibilitat que tenen els testimonis, pèrits, les parts i els seus representants per fer servir vàlidament i eficaç la llengua pròpia de la comunitat autònoma, fa necessari pre-

veure la necessitat d'acomodar també, progressivament però inexorable, l'estructura del personal al servei de l'Administració de justícia a una nova situació de doble oficialitat lingüística en les comunitats bilingües.»

En definitiva, estem davant d'una obra que, com a mínim, és oportuna i francament recomanable per conèixer la realitat juridicolingüística d'una administració que sovint es titlla de ser poc sensible cap a les llengües pròpies, però que, per contra, se'n desconeixen els elements interns que determinen aquesta situació. Segur que el primer pas per esmenar una situació poc favorable és conèixer-ne les causes.

Agustí Pou

CIEMEN. *Les nouvelles législations linguistiques dans l'Union Européenne/ Le nuove legislazioni linguistiche nell'Unione Europea*, Editorial Mediterrània, Barcelona, 2001 (253 pàg.)

Aquest llibre recull les Actes del IV Simposi Internacional de Llengües Europees i Legislacions, celebrat els dies 13 a 15 d'abril a la Vall d'Aosta, i organitzat pel CIEMEN dins del Programa europeu MERCATOR. El volum aplega les intervencions de la majoria de participants en el Simposi (amb text en francès o italià), les conclusions generals que s'hi aprovaren, així com uns útils annexos amb les versions

originals dels textos legislatius promulgats recentment a diversos països de la Unió Europea.

Com recorda en la «Presentació» el secretari general del CIEMEN, el Sr. Aureli Argemí, aquestencontre internacional és precedit pels que varen tenir lloc a Santiago de Compostel·la (1993), Gandia (1995) i Iruñea/Pamplona (1997). D'acord amb una línia evolutiva dels temes primordials d'atenció, l'objectiu

comú d'aquestes trobades d'especialistes de dret lingüístic ha consistit a desenvolupar i promoure la consciència social sobre les connotacions que l'acceptació dels drets lingüístics hauria d'assumir en la realitat política de la Unió Europea. Així, en les trobades anteriors varen tractar-se, respectivament, com aspectes principals dels drets i les legislacions de caràcter lingüístic: la noció de llengua pròpia i les conseqüències derivables de la seva vinculació amb l'individu i la col·lectivitat on s'inscriu; les grans línies de la política lingüística de les institucions comunitàries i dels països darrerament integrats en la Unió Europea; i la «Declaració Universal de Drets Lingüístics», aprovada l'any 1996 a Barcelona, com a text de referència per a les polítiques lingüístiques de diversos països.

En aquest IV Simposi, el nexa d'unió de les diferents ponències és l'anàlisi crítica d'una sèrie de legislacions lingüístiques aparegudes, dins d'un període temporal relativament curt, a diversos països europeus. L'ampli ventall d'experiències descrites dona una visió prou completa de les evolucions recents en aquest terreny. Destaca, amb tot, l'atenció preferencial al cas italià, explicable tant pel context geogràfic on se celebraren les jornades, com també per la importància d'algunes iniciatives legislatives promogudes des de les instàncies estatals (especialment, la Llei de 15 de des-

embre de 1999, de tutela de les minories lingüístiques històriques) i regionals d'aquell país.

Pel que fa als autors, es combina la presència de juristes i de lingüistes, si bé l'heterogeneïtat de les aportacions —que mantenen en general un nivell alt de rigor i exhaustivitat— respon preferentment a raons intrínseques, vinculades a les característiques pròpies de cada realitat i als elements conformadors dels règims juridicolingüístics analitzats. Més enllà d'això, el seguiment d'un esquema d'exposició bastant homogeni, en el qual no només s'examinen les dades normatives sinó també les possibilitats i dificultats sorgides en la seva aplicació, dona com a resultat final un material important per aprofundir una tasca comparativa, basada en l'intercanvi de models i d'experiències entre les diferents comunitats lingüístiques.

Abans de comentar algunes de les qüestions de fons examinades, convé esmentar succintament l'objecte de les diferents ponències i els seus responsables. Dins la diversitat d'experiències europees, s'analitzen: les lleis i polítiques lingüístiques elaborades pels nous parlaments escocès i gal·lès (a càrrec del lingüista gal·lès George Jones); l'estatus jurídic actual de les denominades 'llengües regionals' i la polèmica suscitada a França al voltant de la ratificació de la Carta Europea de les Llengües Regionals i Mino-

ritàries del Consell d'Europa (a càrrec de Joan Bécac, professor de la Universitat de Perpinyà); la formulació del balanç i les perspectives de la Llei de política lingüística de la Generalitat de Catalunya de 1998 (a càrrec del jurista Joan Ramon Solé i Durany); l'aprovació a Portugal —un dels pocs països oficialment monolingües— de la Llei de 1999 que reconeix el mirandès com a llengua (semi)oficial a la zona on encara es parla (per Cristina Martins, lingüista de la Universitat de Coïmbra). I específicament en relació amb Itàlia, s'estudien: el contingut i les perspectives obertes per la Llei marc sobre les minories lingüístiques de 1999, en relació amb les aportacions de lleis regionals (a càrrec del jurista Domenico Morelli); la Llei per a la tutela de la minoria lingüística friülana de la regió autònoma del Friül-Venècia-Júlia, aprovada l'any 1997 i reformada el 2000 (a càrrec del jurista friülà William Cisilino); i la Llei lingüística de la regió autònoma de Sardenya (per Diego Corraïne, professor i sociolingüista).

En el moment actual, la majoria dels casos analitzats s'inscriuen en l'àmbit de la tutela i promoció de l'ús de les *llengües minoritzades*, les quals responen a la doble realitat de llengües dominades políticament i marginades dels àmbits públics. Les experiències descrites responen, així, a diversos intents de redreçar o si més no de pal·liar aques-

ta situació d'oblit i marginació de les llengües més dèbils, per mitjà d'un conjunt d'instruments d'intervenció legislatius i de foment.

Com és sabut, les qüestions d'abast teòric i pràctic que es plantejen en relació amb aquestes situacions poden adquirir una gran complexitat. En primer lloc, obliga a la identificació de grups de població que utilitzen una llengua diferent —admetent que no sempre resulta fàcil identificar el tipus de diferència lingüística objecte de protecció, en el marc de la distinció entre llengua i dialecte— i en els quals existeixi un *animus* de comunitat que justifiqui l'adopció de les mesures de protecció. Alhora involucra, com a problema tècnic principal, la determinació dels drets o interessos que han de ser efectivament protegits: ja siguin drets individuals del parlants, ja sigui el reconeixement de drets col·lectius de les minories, que comporten la seva intervenció en la fixació dels instruments legals que els concerneixen. Una qüestió ulterior afecta l'establiment del nivell de protecció adequat per a les característiques d'un grup donat, ja que —sens perjudici de la igual dignitat i importància— les mesures aplicades han de ser apropiades i proporcionades a les necessitats de cada moment.

En aquest darrer sentit, tot i la importància objectiva de la protecció legal de les llengües minoritzades (a la «tasca de protegir les mi-

nories lingüístiques amb *normes apropiades*» fa referència, per exemple, l'article 6 de la Constitució italiana), les diferents experiències relatades en el llibre posen de manifest que l'existència d'instruments legislatius no certifica necessàriament la salvaguarda i consolidació d'aquestes llengües. Això darrer dependrà de l'articulació més complexa d'un conjunt de mesures organitzatives, planificadores i pressupostàries adequades a cada realitat, a banda, òbviament, de la pròpia consciència lingüística dels parlants.

L'estudi comparatiu que començem permet il·lustrar la gradació d'estatus jurídics existents, a partir del contingut i la intensitat que assoleix l'aplicació dels instruments de foment i desenvolupament d'aquestes llengües en contextos diferents. Així, pel que fa al reconeixement legal recent del mirandès, s'indica el caràcter preferentment simbòlic de la intervenció legislativa, com a corollari del procés de recuperació d'aquesta llengua (p. 143). En l'exemple d'Escòcia, la protecció del gaèl·lic se situa encara bàsicament en el pla de la reivindicació (p. 28-29); mentre que, diversament, les estructures encara embrionàries de foment del gal·lès inclouen ja instruments legislatius, per bé que subsisteixen les dificultats d'aplicació pràctica d'aquestes normes atesa l'absència d'una planificació lingüística i d'un centre d'estudis (p. 27-28). En el

context italià, la configuració que reben els instruments de protecció del friülà (a la regió del Friül-Venècia-Júlia) o del sard (a la regió autònoma de Sardenya, p. 91) integren la promoció de la llengua en la tasca de protecció del patrimoni cultural, classificació de la qual es desprenen algunes limitacions. Finalment, l'intent bastant acabat de definició d'un model de protecció de les llengües minoritàries establert per la Llei estatal de la República italiana de 1999 és interessant, no només per la seva projecció genèrica sobre el model d'Estat, sinó també com a contramodel avançat respecte de les polítiques lingüístiques basades en el reconeixement de l'oficialitat dels diferents idiomes (p. 61).

A partir de l'exposició detallada de les diferents experiències sorgeixen, igualment, els problemes compartits en grau divers. En un primer estadi se situa el de l'estandardització de la llengua, com a condició prèvia necessària per a la consolidació (així, en el cas del sard, p. 79; o del mirandès, p. 141). La insuficiència i la inadequació dels diferents instruments previstos es concreta, en d'altres supòsits, en la inadequació de les estructures de suport i foment previstes (en el cas del sard, p. 85-86), en la manca d'un finançament suficient (per exemple, a la Llei italiana de 1999, p. 58) o en obstacles no directament imputables als poders públics

(per exemple, la correlació del poc ús del gal·lès al Parlament regional amb la poca difusió pels mitjans de comunicació de les intervencions fetes en aquesta llengua, p. 27). Finalment, és comuna la demanda d'una política lingüística articulada i dirigida des d'instàncies polítiques unificades per tal de donar una resposta adient als diversos fronts en els quals es juga la continuïtat de la llengua (per exemple, per al friülà, p. 75).

Una menció separada mereix aquella situació on l'actuació dels poders públics s'oposa a una visió positiva de la riquesa cultural inherent a la pluralitat lingüística i es desentén en la pràctica dels drets lingüístics dels parlants d'aquestes llengües. En relació amb el cas paradigmàtic de França, Joan Bécât exposa clarament els arguments jurídics esgrimits en contra i moderadament a favor del reconeixement explícit de la diversitat lingüística en el marc del debat a l'entorn de la conveniència o no de la signatura de la Carta Europea de les Llengües Minoritàries o Regionals. Pel que fa a les reduïdes previsions normatives d'origen estatal sobre la protecció de les anomenades llengües regionals —especialment en l'àmbit de l'ensenyament—, la ponència descriu també els supòsits d'incompliment per part del mateix Estat francès.

Les dades sociolingüístiques i el nivell de protecció constitucional i

legal que rep el català en l'àmbit territorial de Catalunya impedeixen, com apunta Joan Ramon Solé, equiparar-lo amb la resta de situacions analitzades. Cal destacar l'interès d'aquest estudi —útil fins i tot per als ja coneixedors d'aquesta qüestió—, que constitueix una exposició equilibrada i documentada sobre els precedents, els objectius i les realitzacions assolides sota la vigència de la Llei de política lingüística de 1998. Si bé en el marc d'aquest Simposi l'experiència catalana no pot deixar d'aparèixer com un referent a l'alça —i, en certs aspectes, àdhuc alligador—, l'autor palesa com les limitacions que es vinculen a la qualificació de llengua minoritària (discutida amb arguments prou consistents en relació amb el cas analitzat) comporten encara evidents dificultats per al ple desenvolupament i l'ús normal del català.

En l'apartat de les conclusions del Simposi se sintetitzen les forces contradictòries que graviten avui sobre el manteniment i el desenvolupament de la diversitat lingüística. La tensió present entre els fenòmens de globalització i de recuperació i el foment de les identitats s'observa, positivament, com un marc que ofereix oportunitats noves de treballar en aquest terreny. Igualment, els avenços democràtics en el reconeixement dels drets humans pot beneficiar els drets lingüístics, mitjançant l'obtenció d'un reconeixement a nivell euro-

peu —per exemple, en la Carta Europea dels Drets Fonamentals— o mundial. L'objectiu final assenyalat pels participants en les jornades és la superació del concepte de llengua minoritària, amb la igualtat de drets o d'estatus per a totes. Des de la nostra perspectiva, i sens perjudici de compartir els pressupòsits d'a-

quest *desideratum*, caldria només advertir dels riscos de la formulació d'estàndards de protecció que, atesa la varietat de situacions implicades, puguin ser inferiors a la protecció ja prevista per ordenaments com el nostre.

EVA PONS